

TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE YATIRIM İNDİRİMİ MÜESSESESİNE KISA BİR BAKIŞ VE KARDEŞ ÜLKE KIRGIZİSTAN CUMHURİYETİ İLE EKONOMİK İLİŞKİLER

Recep YAVAŞ*

Soner YAVAŞ**

I - GİRİŞ

2004 yılı sonunda hem sosyal hem ekonomik açıdan gelişimimizi hızlandıracak , iyimser tahminlerle 2013-2015 yıllarında kötümser tahminlerle 2025 yılında üye olacağımız Avrupa Birliği'ne müzakere tarihi alma aşamasında olan Türkiye bugün yaklaşık 70 milyon nüfusu ile AB 'nin Almanya dan sonra en büyük devleti olma yolundadır. Peki Türkiye ekonomik açıdan da Avrupa'nın en büyükleri içine girebilecek midir ? . Bugün ülkemiz yıl sonu tahminleri ile 134 milyar \$ dış ticaret hacmi , yaklaşık %11 enflasyon oranı , %12.4 işsizlik oranı ile ekonomik olarak büyük bir Avrupa Devleti olacak ölçütlere sahip değildir. (*Örneğin Fransa'nın dış ticaret hacmi yaklaşık 585 milyar \$ seviyelerindedir.¹*) Peki Türkiye dış ticaret hacmini bu oranlara yükseltip enflasyon ve işsizlik oranlarını düşürebilecek midir ? .

Ülkemizde bugün kapasite kullanım oranı tüm sektörler için %84.3 seviyesindedir. Bu kapasite ile ülkemizin ulaşabileceği dış ticaret hacmi 145 milyar \$'a denk gelmektedir ve ülkemizdeki tüketimin , KBGSMH 'nın artması ile birlikte sürekli artışta olduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. İşte bu nedenlerden dolayı , ülkemizin iç ve dış ticaretinin gelişmesi amacı ile kapasite kullanımının yanı sıra kapasitenin de artması için yatırımların teşvik edilmesi çok büyük önem arz etmektedir.

Bunun için ülkemizde son yıllarda çok önemli değişiklikler yapılmış, teşvik belgesi olmaksızın yatırım indiriminden faydalanabilme , ülkemizin özellikle doğu kısmının daha az gelişmiş olması nedeni ile milli geliri 1500 \$'ın altında kalan bölgelere vergi teşviklerinin getirilmesi (*dış ticaretin ve toplanan vergilerin çok düşük bir kısmı doğu bölgelerinden gerçekleştirilmektedir buna nazaran ülkenin batı kısmında bulunan Bursa ilinin sadece bir sanayi bölgesinden yıllık yaklaşık 1 milyar \$ ihracat yapılmaktadır. Amaç aradaki bu farkları azaltmaktır.*) v.b. düzenlemeler ile yatırımlar devletin gücü yettiğince teşviklendirilmeye çalışılmaktadır. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde yatırım indirimi istisnası örnekler ile açıklandıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti ve Kırgızistan Cumhuriyeti arasındaki ekonomik veriler karşılaştırmalı olarak irdelenecektir

II – TÜRKİYE'DE YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASINA KISA BİR BAKIŞ

Yatırım indirimi istisnası konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle muafiyet ve istisna kavramlarının farkını tespit etmeliyiz ; objektif vergi yükümlülüğünü kaldırıcı

* Yeminli Mali Müşavir

** UÜ SBE Yüksek Lisans Öğrencisi

¹ www.foreigntrade.gov.tr/anl/raporlar/AVRUPA/fransa/fransa.htm

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

hükümlere istisna denir. İstisnalar vergi konusunu sınırlamaktadırlar. Bu şekilde vergi konusuna giren mal , hizmet yada işlemlerden bazıları , çeşitli nedenlerle vergi dışı bırakılırlar(2). Muafiyet ise subjektif vergi yükümlülüğünü kaldırıcı hükümlere denir. Muafiyet vergi yükümlüsünü sınırlamaktadır. Böylece yükümlü durumunda bulunması gereken bir kısım bireylerin vergi ile ilişkilerini keser (3).

Yatırım indirimi istisnasının tanımı kanunlarımızda şöyle yapılmıştır ; Dar mükellefiyete tabi olanlar dahil , ticari veya zirai kazançları bilanço esasına göre tespit edilen vergiye tabi mükellefler , faaliyetlerinde kullanmak üzere satın aldıkları veya imâl ettikleri amortismanına tabi iktisadi kıymetlerin maliyet bedellerinin %40'ını vergi matrahlarının tespitinde ilgili kazançlarından yatırım indirimi istisnası olarak indirim konusu yapabilirler.

Yatırım indirimi istisnasının uygulanmasında dikkat edilecek başlıca hususlar şöyle sıralanabilir ;

- Yatırım indirimi istisnası tutarının hesaplanmasında amortismanına tabi iktisadi kıymetin maliyet bedeli esas alınır ,

- Yatırım indirimi istisnası uygulamasında , istisnaya konu iktisadi kıymete ilişkin harcamaların yapıldığı yılda başlanır ve indirilecek tutara ulaşıncaya kadar devam edilir ,

(2) Prof.Dr. Nihat EDİZDOĞAN,Kamu Maliyesi II,5.Baskı, (BURSA:Ekin Kitabevi,2000),s.77.

(3) Prof.Dr. Nihat EDİZDOĞAN,Kamu Maliyesi II,5.Baskı, (BURSA:Ekin Kitabevi,2000),s.80.

- Aşağıdaki iktisadi kıymetler için yatırım indirimi istisnası hesaplanmaz ;

- Bedeli 6 milyar liradan az olan iktisadi kıymetler ,

- Yurtiçinde veya yurtdışında daha önce kullanılmış olan iktisadi kıymetler, (yüzer havuzlar ve 12 yaşından küçük gemiler hariç)

- Yatırım indiriminden yararlanan iktisadi kıymetlerin kullanılabilmesi için gerekli olan bilgisayar programları hariç gayri maddi haklar ,

- Mal ve hizmet üretimi ile doğrudan ilgili olmayan alet ve edevatlar ,

- Bedelsiz olarak iktisap edilen iktisadi kıymetler ,

- Mal ve hizmet üretim yeri olarak kullanılmak üzere inşa edilenler hariç olmak üzere satın alma suretiyle iktisap edilen veya inşa edilen binalar ,

- Arazi veya arsalar ,

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- İşletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili olmayan kara deniz ve hava taşıtları ,
- Yurtdışındaki yatırımlarda kullanılmak üzere alınan iktisadi kıymetler.
- Yatırım indirimi istisnasına konu iktisadi kıymetleri aktive alındıkları tarihten itibaren iki yıl içerisinde elden çıkaran mükellefler , bu iktisadi kıymetlerle ilgili olarak yatırım indirimi istisnası uygulama haklarını kaybederler fakat daha önce yararlanılan yatırım indirimi istisnası için herhangi bir işlem yapılmaz ,
- Mükellefler kayıtlarını , hesaplanan ve yararlanılan yatırım indirimi istisnası tutarlarının yıllar itibariyle takibini yapacak şekilde tutarlar.

Yeni yatırım indirimi istisnası kanunu **değişmeden önceki halinde** çok karışık bir yapıya sahipti , yatırım indirimi istisnasından yararlanabilmek için çok büyük bürokratik engelleri aşip yatırım teşvik belgesi alınmakta bu belge alındıktan sonra yapılan yatırım yine vergi matrahlarından düşürülebilmekte fakat bu seferde %19.8 oranlı yıllık kullanılan yatırım indirimi üzerinden yatırım indirimi stopajı ödenmekteydi. Ayrıca öngörülen yatırım indirimleri gibi çok karmaşık yapıya sahip uygulamalarda kullanılmaktaydı. Bu kanunun değiştirilmesi ile birlikte sadeleştirilmeye gidilen dünyada ki vergi mevzuatı uygulamalarını takip etmek ve yabancı yatırımcıyı çekebilmenin yanı sıra yerli yatırımcıya da daha çok teşvik sağlanabilmesidir. Yeni yatırım indirimi istisnası kanununun kabulü ile birlikte tüm bu gelişmeleri ülkemiz yakalamış bulunmaktadır.

Dikkat edilebileceği gibi yatırım indirimi istisnası sadece yeni makine ve teçhizatları kapsamaktadır. Bunun nedeni Türkiye sanayiine herhangi bir nitelik getirmeyen , teknik bir aşama sağlamayan , üretimi yükseltici ve rekabet edici bir gelişme yaratmayan ve üstelik dış ticaret açığını körükleyen kullanılmış makine ve tesisatın yurtiçine girişini önlemektir (4).

Yıl sonunda Avrupa Birliği'ne müzakere tarihi alma ihtimalimiz düşünüldükçe bu tür atılımların ülkemize yararının o zaman şimdikinden çok daha fazla olacağını düşünmek çok doğaldır. Çünkü yapılan bir araştırmaya göre Avrupa Birliğine üye ülkelere sermaye akışı aday ülke olduklarının açıklanması ve aday olma süreleri içerisinde çok yüksek derecede artmakta adaylık statüsü gerçekleştiğinde ise olağan haline dönmektedir. Örneğin adaylık statüsü olmasına rağmen henüz müzakere tarihi alamayan Türkiye'ye yabancı sermaye girişi 2003 yılı içerisinde 450 milyon \$ seviyesine düşmesine rağmen , bu yıl içerisinde üye olan ve nüfusu ve yüzölçümü bizim ülkemizin yarısı kadar olan Polonya'nın son beş yıl yabancı sermaye çekme ortalaması yıllık yaklaşık 5 – 5.5 milyar \$ seviyelerindedir. Özellikle 1997 yılında bu rakam 6.6 milyar \$ seviyelerine ulaşmıştır (5). Elbette ki en büyük etken Avrupa Birliği'ne aday ülke (01.05.2004 tarihinden önceki durum) olmasıdır fakat diğer en önemli etken ise yatırımların teşviki ve yabancı sermayeyi çekebilmeadaki ustalıktır.

III – YATIRIM İNDİRİMİ İSTİSNASI UYGULAMASINA BİR ÖRNEK

Yatırım indiriminden yararlanmayan A şirketinin 2004 yılına ait ekonomik verileri şöyledir;

Mali kâr 10.000.000.000.-T.L.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Hesaplanan Kurumlar Vergisi (%33) 3.300.000.000.-T.L.

Vergi sonrası net kâr 6.700.000.000.-T.L.

Aynı ekonomik verilere sahip olduğunu farz ettiğimiz B şirketinin yatırım indirimi istisnası kanunlarına uygun olarak 6.000.000.000.-T.L.+ %18 KDV değer ile 2004 yılı içerisinde şirket aktifine kattığı makinenin yatırım indirimi istisnası ve azalan bakiyeler usulü

(4) Vergi Dünyası, Yusuf İleri, Yatırım İndirimindeki Kırılmaların Ekonomiye Etkileri, (Maliye Hesap Uzmanları Deneği Yayını, 2003), Sayı 267, s.175

(5)www.polonya.org.tr/sec4-ito4.html

ile (%20) amortisman uygulamasından faydalanması sonucunda şirketin hesaplanan vergisi şu şekilde oluşacaktır ;

Mali kâr 10.000.000.000.-T.L.

Amortisman (%20) 1.200.000.000.-T.L.

Yatırım İndirimi İstisnası (%40) 2.400.000.000.-T.L.

Vergi Matrahı 6.400.000.000.-T.L.

Hesaplanan Kurumlar Vergisi (%33) 2.112.000.000.-T.L.

Vergi sonrası net kâr 4.288.000.000.-T.L.

Dikkat edildiği gibi B işletmesinin yıl içerisinde aktifine kattığı 6.000.000.000.-T.L. + %18 KDV 'li makineye yatırım indirimi istisnası ve azalan bakiyeler usulü amortisman uygulaması sonucu şirketin hesaplanan vergisi 1.188.000.000.-T.L. düşmektedir ve alınan makinenin işletmeye maliyeti 6 milyar T.L. 'den 4.812.000.000.-T.L. 'ye düşmüş ve makinenin maliyeti %19.8 azalmaktadır.

Yatırım indirimi istisnasının işletmenin mali kârından fazla çıkması durumunda o yıl vergi matrahından indirilemeyen yatırım indirimi istisnası ileriki yıllarda indirimine konu olacaktır.

IV - TÜRKİYE EKONOMİSİ İLE KIRGIZİSTAN EKONOMİSİNİN KİYASLANMASI VE BİRKAÇ ÖNERİ

	TÜRKİYE	KIRGIZİSTAN
NÜFUS	68.000.000	4.800.000
YÜZÖLÇÜMÜ	779.000 KM2	198.500 KM2

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

GSMH – GAYRİSAFİ MİLLİ HASILA	240 MİLYAR \$	1.564 MİLYON \$
KBGSMH – KİŞİ BAŞINA GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA	3.500 \$	313 \$
ENFLASYON	%11	%2.3
NET DIŞ BORÇ	146 MİLYAR \$	1.775 MİLYON \$
YABANCI SERMAYE GİRİŞİ (NET) (1998-2002 ORTALAMALARI)	1.561 MİLYON \$	54.84 MİLYON \$
ÜNİVERSİTE SAYISI	79	44
İHRACAT	58 MİLYAR \$	476 MİLYON \$
İTHALAT	76 MİLYAR \$	467 MİLYON \$
TÜRKİYE-KIRGIZİSTAN TİCARET HACMİ	TÜRKİYE’NİN İHRACATI15.8 MİLYON \$	KIRGIZİSTAN’IN İHRACATI13.7 MİLYON \$
İKİ ÜLKENİN KARŞILIKLI TOPLAM DIŞ TİCARET HACMİ İÇERİSİNDEKİ PAYLARI	% 0.022	% 3.128

- Nüfus farkı refah toplumlarında günümüzde çok önemli bir yer teşkil etmemektedir. Önemli olan GSMH ’nin fazlalığından çok KBGSMH ’nin yüksek olması yani refah seviyesinin tırmanmasıdır. Ülkelerin GSMH büyüklüğü o ülkenin zenginliğini ortaya koysa da KBGSMH, adil dağılımı ve gelir piramidinin yaygınlaştırılması gelirin kişilere dağılımının yaygınlaşması ile mümkündür. Lorenz eğiminin yüksek olduğu bir çok ülkede GSMH çok yüksek olsa da gelir dağılımı dengesiz olduğundan dolayı o ülkede refah ortalamasının artması bir şey ifade etmez. Diğer bir anlatım ile ülkelerin GSMH yükseltilmesinin yanı sıra gelir dağılımının da yaygınlaştırılması esas olmalıdır.

- Tablodan da dikkat edilebileceği gibi Türkiye’nin dış borç stoğu GSMH’nin yaklaşık %61’ine denk gelmesine rağmen Kırgızistan Cumhuriyetinde bu oran %114 ‘ler seviyesindedir. Fakat Türkiye Cumhuriyeti Devletinin iç borç stoğunun yüksekliğini de göz önüne alırsak oranlar hemen hemen yakın çıkmaktadır. Ülkemizin borç stoğu yüksek olmasına rağmen uluslar arası kredi piyasalarında hiçbir surette borcunu geç ödeme ihtimali olmadığından dolayı kredilendirme oranları aynı durumdaki diğer ülkelere oranla yüksek durumdadır. Bu konuda örnek olarak Arjantin’i verebiliriz bilindiği gibi Arjantin uluslar arası piyasalara dış borçlarını ödememesinden dolayı şu an kredibilitesi çok düşük durumdadır. Bizce önemli olan devletlerin borçlarının yüksekliği değil sağlanan bu kredilerin verimli alanlarda kullanılıp kullanılmamasıdır.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 4 Ekim – 2004

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- Şu an ülkemizde sıkıntısı olan yeni yeni özel üniversitelerle çözümlenmeye çalışılan yükseköğretim sıkıntımızı nüfusunuza oranla çok yüksek olan üniversite sayınız ile sıkıntınız olmayacağı aşikârdır.

Dikkat edilebileceği gibi Türkiye ile Kırgızistan'ın farkı , nüfus ekonomik yapı v.b. yönlerden bakıldığında oldukça yüksektir. Fakat bizim ülkemizin de Çin ile son derece büyük farkları olmasına rağmen her yönden bu ülkeye karşı koyabilecek kapasitede olmamız Kırgızistan'ın da Avrupa 'da ki veya Asya'da ki herhangi bir ülke ile aynı ekonomik seviyeye gelebilecek olmasına örnek teşkil edebilir. Elbette bu zaman alabilecek bir durumdur

Kırgızistan ekonomik yönden iddialı olduğu Orta Asya ülkeleri arasında en çok reform yapan ülke olarak ispatlanmış ve bölgede IMF 'nin desteğini alan ve Dünya Ticaret Örgütüne giren ilk ülke olması bu reformların sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kırgızistan'ın bu geçiş süresi içerisinde uluslar arası finans kuruluşları ve borç veren ülkelerden imtiyazlı olarak ve büyük miktarlarda fon sağlaması gerekmektedir. Bu da yönetimin kısa ve orta vadeli plânlar desteğinde ihracatı arttırıcı ve yatırımları teşvik edici etkinlikleri sonucu uygulanabilir.

Kırgızistan'ın en büyük avantajlarından bir diğeri ise son dönemlerde nüfusunun ve ucuz işgücünün de etkisi ile son derece hızlı bir çıkış gösteren Çin Halk Cumhuriyeti ile komşu olmasından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki ; Çin bugün 1.300 milyon nüfusu ve çok büyük bir bölümü nakit girişi olmak üzere yıllık ortalama 55 milyar \$ yabancı sermaye çeken bir ülke konumundadır. Çin'in bu başarısının en önemli sebebi büyük bir pazar ve ucuz işgücü olmasının yanı sıra yabancı sermayeye yapılan çok büyük kolaylıklar , yatırım teşvikleri , azaltılan bürokrasi , kâr transferi gibi olgulardır. Bugün Çin'in yaklaşık ihracatı 475 milyar \$ civarında olup bu ihracatın yarısından fazlasını yabancı yatırımcılar yapmakta ve Çin ekonomisine çok büyük bir ivme kazandırmaktadırlar. Kırgızistan'da Çin'in coğrafya komşusu olması itibari ile yabancı yatırımcıyı çekmek amacı ile bir takım teşvikler , çorak arazilerin değerlendirilmesi amacı ile yatırım yapılması amacı ile ucuz veya ücretsiz arazi tahsisi v.b. konularda gelişirse Çin'de yatırım yapan yada yapmak isteyen firmaların ülkelerine gelmesini teşvik edebilir yada hali hazırda Çin'de yatırımı olan firmaları da kendi ülkelerine çekebilecektir. Zira coğrafya ortaklığı yapmak Kırgızistan'ın olduğu kadar Çin'in de menfaatine olabilecek bir durumdur.

V – SONUÇ

Kardeş ülkelerimiz Türk Cumhuriyetlerinden olan Kırgızistan Cumhuriyeti şu an düşük olan ticaret hacmimizi karşılıklı olarak arttırarak bizim ülkemiz için Orta Asya'ya açılan kapı , sizin ülkeniz içinse Avrupa'ya açılan kapınız olmak her iki taraf içinde çok zor olmayacaktır. Ticaret hacmini arttırmak her iki kardeş ülke içinde refah artışı ile devam edebilecek bir durumdur. Bu da elbette ki ilk önce karşılıklı devlet ilişkilerinin genişletilmesi daha sonra iş adamlarının ve öğrencilerin ziyaretleri ile gerçekleşebilecek ve eksikliklerimizi tarihten gelen kardeşlik ve güven ilişkilerimizin de desteği ile geliştirebileceğimize inanmaktayız